

Omgaan met ‘gestremdheid’ in het onderwijs. Leren we langs elkaar of leren we met elkaar?!

Mooie titel, vindt u ook niet? Ik heb hem niet zelf verzonnen, maar ik heb hem van de Zuid-Afrikaanse professor Petra Engelbrecht. Professor of Educational Psychologie, Hoogleraar aan de universiteit van Canterbury en voorheen decaan aan de Universiteit van Potchefstroom Campus, North West University, Zuid-Afrika. In hart en nieren een Zuid-Afrikaanse, bescheiden christen en opgegroeid onder het apartheidsbewind. Vanuit die context is ze voorvechter van de rechten van de mens, wat zijn uitwerking vindt in de grondwet van Zuid-Afrika: onderwijs is een basismensenrecht.

De link met het Nederlandse fenomeen ‘passend onderwijs’ is snel gelegd. Want daarvoor komt Petra ons bezoeken. Om een antwoord te geven op de vraag: ‘Hoe kijk jij aan tegen het Nederlandse Passend onderwijs in het licht van jouw visie op en ervaring met inclusie?’ Petra Engelbrecht, met een bewogen hart voor mensen in het algemeen en kinderen in het bijzonder, heeft zich vanuit haar culturele achtergrond toegelegd (het Zuid-Afrika van na 1994) op ‘inclusief onderwijs’. Petra participeert in onderzoek naar inclusief onderwijs in landen als Malawi en Guatemala.

Petra begint haar verhaal met een persoonlijke ervaring, als startpunt voor haar visie op inclusief onderwijs. Jaren geleden kreeg zij voor één dag de zorg over een zoon van haar vriendin. Een jongen met het syndroom van Down. Op het moment dat zij deze jongen met een van haar labradors zag spelen, zag ze in dit kind geen kind meer met een beperking, maar een ‘mooi mens’ met mogelijkheden. De jongen liet in samenspel met haar hond mooie en nieuwe dingen zien. Petra hoefde zich geen zorgen te maken over de mooie plantenborders in haar tuin en ook niet over het onveilige zwembad. Deze zorg werd ondergeschikt aan het mooie en nieuwe dat zij samen met haar hond ontdekte in deze jongen. Een mooi voorbeeld van met elkaar leren, in plaats van naast elkaar.

Inclusief onderwijs is voor Petra een ideaal waarnaar zij kijkt vanuit het perspectief van ontwikkeling: een ‘never-ending-proces’. Op weg naar een ideaal vergezicht dat ‘inclusie’ heet. Passend onderwijs is voor haar een stap op weg naar inclusief onderwijs. Of het een goede of foute ontwikkeling is, daar geeft Petra geen oordeel over. Dit is cultureel bepaald in de gegeven context van een land. Economische en idealistische motieven kunnen onderligger zijn om inclusief onderwijs te geven. Zo is het bijvoorbeeld noodzakelijk om in Malawi onderwijs aan ‘alle kinderen’ te geven omdat de reisafstanden voor deze mensen in een land waar infrastructuur en mobiliteit niet te vergelijken zijn met dat in een westerse samenleving als de onze. De afstanden en andere factoren dwingen om kinderen met een ‘gestremdheid’ (zoals Petra het zo mooi in het Zuid-Afrikaans uitdrukt) in het reguliere onderwijs in te voegen.

Refererend aan haar ervaring met haar hond en het jongetje, vertelt zij dat het bij inclusief onderwijs gaat om een verandering van denken door leerkrachten, ouders en wetgever: niet meer denken in een deficit, medisch model, maar denken vanuit een ontwikkelingskader.

In het onderwijs in Nederland is het zo diepgeworteld om kinderen te labelen, om te kijken wat ze niet kunnen en wat in ieder geval beter moet of gerepareerd moet worden. Die houding is, net zoals onkruid, moeilijk uitroeibaar. Voor sommige scholen gaat daar een decennium overheen. In Zuid-Afrika wordt al jaren niet meer over ‘orthopedagogiek’ gesproken. Pedagogiek is de paraplu waaronder alles samenkomt. De bril waardoor gekeken wordt is niet de medische, maar de ontwikkelingsgerichte.

Wij zijn natuurlijk benieuwd in welk land volgens haar op de juiste manier inclusief onderwijs gegeven wordt. En wat 'inclusief' zegt over het Nederlandse systeem.

Vol verwachting wachten we op haar antwoord. Het blijft even stil. Bedachtzaam formuleert Petra haar antwoord: 'Ik zie mooie voorbeelden van inclusief onderwijs niet in een bepaald land, maar in bepaalde scholen.'

Petra benadrukt dat het gaat om een eensluidende, gedragen visie van een totaal schoolteam, inclusief bevoegd gezag en ouders. Het is belangrijk om te onderzoeken wat voor deze school, met deze ouders, met deze kinderen, in dit gedeelte van het land, passend onderwijs is. De laag onder de visie op passend onderwijs is belangrijk om bediscussieert te worden door een schoolteam. Het startpunt voor inclusief onderwijs (en in Nederland voor passend onderwijs) is de leerkracht zelf. De vraag die elke leerkracht zichzelf moet stellen is: 'Wie ben ik?' In een laboratoriumsetting van de personeelskamer worden prachtige hoogdravende idealen uitgesproken die in de praktijk van alledag soms moeilijk of zelfs niet uitvoerbaar zijn. Je staat dan als leerkracht in je groep en verzucht: 'Maar hoe doe ik dat dan met deze kinderen op deze school met deze ouders?' Passend onderwijs is volgens Petra dan ook een zoektocht van een heel team als 'never-ending-proces' vanuit een diepgeworteld, gezamenlijk gedragen ideaal dat zijn oorsprong vindt in 'een hart voor elk kind'. Is het de leerkracht voor de klas te doen om écht, vanuit passie en overtuiging, elk kind te zien als 'mooi mens'?! Daar begint het. Wringt er daar iets, dan is dit een cruciaal scheurtje in het fundament van het bouwwerk 'passend onderwijs'. Langzaam zal dit scheurtje uitgroeien tot een desastreuze breuk die het bouwwerk 'passend onderwijs' doet instorten. Dan geldt: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Maak pas op de plaats en kijk elkaar diep in de ogen en spreek uit wat nu eigenlijk passend onderwijs voor ieder persoonlijk is.

En vergeet de leerlingen niet! Onlangs vertelde een schooldirecteur vol enthousiasme dat hij een aantal leerlingen bevroegd had op hun mening en idee wat voor hen passend onderwijs is. Verrassende antwoorden kreeg hij. Antwoorden die nieuwe perspectieven openden.

Petra legt de vinger bij de vraag of passend onderwijs een totaal nieuwe, andere benadering is of een voortzetting van het oude? Een prachtige reflectievraag.

En nu jij, leerkracht voor de klas. Gekozen voor dit ambacht omdat je passie voor kinderen hebt. Hoe zit jij erin? Denk jij nog in het oude paradigma van 10 á 15 jaar geleden waarin we kinderen stickerden met wat er mis is? Kijk je naar kinderen vanuit een stoornisperspectief? Wat is jou wereld-, mens- en kindbeeld? Benader jij leerlingen vooral als individuen? Ja, natuurlijk zijn kinderen individuen, die ook nog op onderwijsbehoeften aangesproken willen en moeten worden. Maar een mens is ook een sociaal wezen. Hoe maak je daar gebruik van? Laat je leerlingen vooral apart van elkaar leren of laat je leerlingen samen leren? Leren van en met elkaar?

Je zult moeten erkennen dat je, als je met mensen omgaat, zo veel van elkaar kunt leren. Het effect van dit leren is groter en wortelt dieper als je ook een lerende en onderzoekende houding hebt. Dát zou ik iedere leerkracht gunnen: een onderzoekende houding in het perspectief van mogelijkheden!

Petra doet in zes landen onderzoek naar wat maakt dat leerkrachten inclusief onderwijs zien zitten. In dit verband noemt zij het begrip 'self-efficacy'. Het gaat in dit begrip om de mate van vertrouwen van de leerkracht in zijn eigen bekwaamheid om met succes invloed uit te oefenen op de omgeving. Ik kom maar al te vaak tegen dat dit vertrouwen geweld aangedaan wordt door alle commotie rond passend onderwijs. Laten we ons daardoor niet beïnvloeden, maar trots en fier het ambacht van leerkracht uitoefenen.

Een van de deelnemers merkt op dat er geen 'Handboek christelijke pedagogiek' is en 'dat we dat nodig moeten schrijven'. Met een schuin oog kijk ik naar de opengeslagen Bijbel die voor mij ligt: is dit soms niet het handboek dat we zoeken en bedoelen? Terug naar de Bron. Aan het begin van de morgen lezen we over het lichaam met de verschillende lichaamsdelen die elkaar écht nodig hebben. We scherpten elkaar op om kinderen in liefde te zien, te zien zoals Jezus, toen Hij de kinderen tot zich liet komen als voorbeeld voor de volwassenen die om Hem heen stonden. Zijn we daar soms heel ver vandaan? Of lukt het je om de paradigmashift te maken naar wat een kind nodig heeft om te ontwikkelen?

Zie dit schrijven niet als hoogdravende luchtfietserij, maar als nuchter idealistisch perspectief. Terwijl ik onder het gehoor van Petra zat, dacht ik: dan doen we het zo gek nog niet in Nederland. Ondanks al ons geworstel op landelijk niveau, zijn er op plaatselijk, individueel schoolniveau prachtige voorbeelden te zien waarbij ik leerkrachten vanuit passie en liefde binnen de gegeven mogelijkheden passend zie onderwijzen. Een mooi voorbeeld zag ik deze week: een meisje met een 'gehoorgestremdheid' voor wie een tolk de les van de leerkracht in gebarentaal vertaalde. Een hele investering, zo'n tolk, maar voor dit intelligente meisje een investering van levensbelang! En dat is met geld niet te betalen.

Laten we elkaar deze voorbeelden vooral blijven vertellen. Als mooie voorbeelden in het perspectief van passend onderwijs. Ver weg van het klagen over wat niet mogelijk is. Zie mogelijkheden, zoek ze, vind ze en pas ze toe. Uit liefde en bewogenheid voor kinderen!

En... vergeet nie die ouers nie!